

Müəssisə	Azərbaycan Tibb Universiteti
Sənədin növü	Tibb üzrə fəlsəfə doktoru adını almaq üçün Dissertasiya işinin ANNOTASIYASI
Tədqiqat işinin adı	Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma nəticəsində əmələ gəlmiş xəsarətlərin biomexaniki və morfoloji meyarlarının məhkəmə-tibbi təhlili
Tədqiqat mövzusunun aid olduğu elmi problemin adı	Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma (məhkəmə-tibbi travmatologiya)
Qeydiyyat alındığı Elmi Şuranın adı	I Müalicə-profilaktika
Qeydiyyat tarixi	
Elmi istiqamətin adı və kodu	Məhkəmə təbabəti – 32.0301
İcranın statusu	Doktorant
İcraçı	Gülşən Hüseynova Ələsgər qızı
Cinsi	Qadın
İş yeri və vəzifəsi	ATU-nun Məhkəmə təbabəti kafedrası, baş laborant
Elmirəhbər	Əməkdar müəllim, t.ü.e.d., professor Mənsur Bunyatov Oyandur oğlu —Azərbaycan Tibb Universitetinin Məhkəmə təbabəti kafedrasının müdiri.
Elmi məsləhətçi	f.r.e.n., dos. İsmayıl Adil oğlu Qafarov
Şəhərvəl	Bakı 2021

TƏDQIQATIN MƏZMUNU

İşin adı	Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma nəticəsində əmələ gəlmiş xəsarətlərin biomexaniki və morfoloji meyarlarının məhkəmə-tibbi təhlili
Problem	<p>Öz boyu hündürlüyündən səthə yıxılmanın daxili orqanların və skeletin zədələnmələrinin həlli sualı elmi əsaslandırılmış morfoloji göstəricilərə əsaslanır.</p> <p>İdeya — Öz boyu hündürlüyündən səthə təkanla və ya təkansız yıxılmalarda şəraitdən asılı olaraq daxili üzvlərdə və sümüklərdə əmələ gələn xəsarətlərin qiymətləndirilməsidir.</p> <p>Öz boyu hündürlüyündən səthə təkanla və ya təkansız yıxılmaların riyazi modellərini qurmaq və klinik materialın analizi əsasında qurulmuş modellərdə məlumatların uyğunluğunu müəyyənləşdirməklə modellərin adekvatlığının yoxlanılması.</p> <p>Metodika — Meyitlərin və canlı şəxslərin məhkəmə-tibbi müayinəsi, morfometriya, antropometriya, biomexaniki analiz, statistik analizlər (variasiya, diskriminant, korrelyasiya, reqressiya analizləri).</p>
Məqsəd	İşin məqsədi öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma şəraitindən və yıxılma variantlarından asılı olaraq daxili orqanların və skelet sümüklərinin zədələnmələrinin kompleks qiymətləndirilməsi və morfoloji meyarların hazırlanması
Obyekt və müdaxilələr (xəstə qrupları və müdaxilələr/proseduralar)	Xəsarət alanlar, öz boyu hündürlüyündən yıxılan xəsarət alan şəxslər, meyitlər.
Əsas qiymətləndirmə kriteriyası və onun ölçmə metodu	<p>Öz boyu hündürlüyündən yığılaraq xəsarət almış xəstələrdə:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kəllə-beyin travmasının ağırlıq dərəcəsi; – daxili orqanların və skelet sümüklərinin zədələnmə xüsusiyyətləri; – xəsarətlərin biomexanikası <p>Öz boyu hündürlüyündən yığılaraq vəfat etmiş şəxslərdə:</p> <ul style="list-style-type: none"> – autopsiya – daxili orqanların və skelet sümüklərinin zədələnmə xüsusiyyətləri; – xəsarətlərin biomexanikası
Əlavə qiymətləndir	Öz boyu hündürlüyündən yıxılan xəsarət alan şəxslər və meyitlərin yaş-gender xüsusiyyətləri, bədənin antropometrik ölçüləri

mə kriteriyaları və onların ölçmə metodları	Öz boyu hündürlüyündən yıxılma zamanı zədələnmələrin əmələ gəlmə mexanizmini, vəziyyəti və şəraiti
Açar sözlər	Hündürlükdən yıxılma, bədən üzərində xəsarətlər, zərbə qüvvəsi səth üzərinə yıxılmanın morfoloji modeli, səth üzərinə yıxılmanın riyazi modeli
Obyektinə görə işin növü	Axtarış, eksperimental
Məqsədinə görə işin növü	Axtarış, hesablama
İşin xarakteri	Fundamental
Sənədin növü	Tibb üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyasının annotasiyası
Aktuallığı	<p>Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma mexaniki travmaların çox çətin diaqnostika olunan və mürəkkəb növlərindədir. Belə zədələnmələrin diaqnostikasının mürəkkəbliyi və çətinliyi səth üzərinə yıxılmanın bir sıra növlərindən, əmələ gəlmə mexanizminin və bədən xəsarətlərinin cürbəcür lokalizasiyalarda olması ilə əlaqədardır. Səth üzərinə yıxılma sərbəst şəkildə və ya güc tətbiq etdikdə baş verə bilər. Zədələnmələrin xüsusiyyətləri travmanın əmələ gəlmə mexanizmindən, şəxsin çəkisindən, boyundan, yaşından və yıxılma səthindən də asılıdır. Yıxılma bədənə ön, yan və arxa nahiyələrinə ola bilər. Məhkəmə-istintaq orqanları məhkəmə-tibb eksperti qarşısında tez-tez aşağıdakı sualları qoyurlar – Səth üzərinə yıxılan şəxs özü yıxılmışdırmı, yoxsa onu itələmişdilər?</p> <p>Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma zamanı alınan xəsarətlər arasında məhkəmə-tibb ekspertiza baxımından ən çox rast gəlinən kəllə-beyin travmalarıdır [1-5, 7-9, 13-16].</p> <p>Əksər müəlliflər tərəfindən belə yıxılmalarda daxili orqanların və skelet sümüklərinin xəsarətlərinin morfoloji və ümumi xüsusiyyətləri yaxşı öyrənilməmişdir. Buna görə də məhkəmə-tibb ekspertləri bu tədqiqatların nəticəsində ancaq arxası üstə yıxılma zamanı əmələ gələn kəllə-beyin travmalarının differensiasiyasından istifadə edə bilərlər.</p> <p>Bəzi müəlliflər praktiki olaraq öz tədqiqatlarını daxili orqanların və skelet sümüklərinin küt alətlə zədələnməsinə həsr etmişlər [1-5, 15]. Daxili orqanların və skelet sümüklərinin ayrı-ayrı hissələrinin səth üzərinə yıxılma zamanı zədələnmələri tədqiqatçılar tərəfindən yaxşı öyrənilməmişdir [6,8,10, 11, 12].</p>

	<p>Beləliklə qeyd olunanları əsas tutaraq, öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma zamanı alınan zədələnmələrin morfoloji analizi praktik məhkəmə təbabətinin aktual və lazımı sahəsidir.</p>
Vəzifələr	<ol style="list-style-type: none"> 1. Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə sərbəst yıxılma zamanı skelet sümüklərinin travmatik qüvvənin hara təsir etdiyindən asılı olaraq (bədənin ön, arxa və yan səthlərinə) xəsarətlərin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi. 2. Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə təkanla yıxılma zamanı daxili orqanların və skelet sümüklərinin zədələnmə xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi. 3. Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılmış şəxsin çəkisindən, boyundan, yıxılma şəraitindən asılı olaraq daxili orqanların və skelet sümüklərinin zədələnməsinə yol açan zərbə qüvvəsinin hesablanması üçün riyazi modellərin qurulması. 4. Öz boyu hündürlüyündən səthə təkanla və ya təkansız yıxılmaların riyazi modellərinin klinik materialın analizi əsasında adekvatlığının yoxlanılması. 5. Öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılmış şəxsin antropometrik göstəricilərindən və daxili orqanların, skelet sümüklərinin zədələrindən asılı olaraq travmanın əmələgəlmə mexanizminin şəraitini təyin etmək üçün yıxılmanın morfoloji təsvirinin yaradılması.
Orijinallıq (Yenilik)	<p>Azərbaycan Respublikasının məhkəmə-tibbi praktikasında ilk dəfə olaraq öz boyu hündürlüyündən səthə yıxılma travmatizmində həm meyitlər və həm xəstələrdə daxili orqanların və skelet sümüklərinin xəsarətlərinin yıxılma vəziyyətindən asılı olaraq onların əmələgəlmə mexanizmi və formalaşma şəraiti öyrənilir.</p>
Elmi və praktik əhəmiyyəti.	<p>Öz boyu hündürlüyündən səthə yıxılma travmatizmində ayaq üstə səthə yıxılma zamanı xəsarətlərin alma vəziyyətini araşdırmaq üçün situasyon məhkəmə-tibbi ekspertizasının aparılma metodikası planlaşdırılır.</p> <p>Səthə yıxılma zamanı əmələ gələn daxili orqanların və skeletin xəsarətlərinin xüsusiyyətinə görə zədələnmələrin əmələ gəlmə mexanizmini, vəziyyəti və şəraitini təyin etmək üçün səthə yıxılmanın riyazi modelləri əsasında morfoloji təsvirinin tədqiq edilməsi planlaşdırılır.</p>
Material	<p>Tədqiqatın obyektləri səthə yıxılma zamanı xəsarət alan şəxslər, onların xəstəlik tarixi, bu travmalar nəticəsində ölənlərin meyitləri, həmçinin arxiv materiallarıdır. Tədqiqat zamanı 120-150 müşahidə nəzərdə tutulmuşdur.</p>

Daxil etmə kriteriyaları	<p>Öz boyu hündürlüyündənsəth üzərinə sərbəst yıxılma zamanı xəsarət almış xəstələr.</p> <p>Öz boyu hündürlüyündənsəth üzərinə təkənla yıxılma zamanı xəsarət almış xəstələr.</p> <p>Öz boyu hündürlüyündənsəth üzərinə yığılaraq ölmüş şəxslərin meyitləri.</p>
Çıxarma kriteriyaları	<p>Pilləli yıxılmalar</p> <p>Kəskin xronik sümük xəstəlikləri olan xəstələr</p> <p>Ölüm səbəbi yıxılma ilə paralel kəskin xronik xəstəlikləri ola biləcək şəxslərin meyitləri</p>
Metodlar	<p>Tədqiqat keçirilərkən öz boyu hündürlüyündən səth üzərinə yıxılma zamanı alınan zədələnmələrin morfoloji metod vasitəsi ilə təsviri, onların kəmiyyət və keyfiyyətə qiymətləndirilməsi, antropometrik, biomexaniki analizi, nəticələrin statistik analiz (variasion, diskriminant, korrelyasiya, reqressiya analizləri) üsullarından istifadə olunması planlaşdırılır.</p>
Əsas və nəzarət qrupları	<p>Öz boyu hündürlüyündəntəkənla və təkənsız səthə yıxılma zamanı xəsarət almış xəstələr və meyit materiallarının göstəriciləri</p>
Qiymətləndirmə və ya müqayisə kriteriyaları	<p>Öz boyu hündürlüyündəntəkənla və təkənsız səthə yıxılma zamanı alınmış travma zamanı müayinə nəticələrinin qarşılıqlı müqayisəsi.</p>
Maddi və texniki imkanlar	<p>Tədqiqatın yetirilməsi üçün lazım olan maddi və texniki avadanlıqlar var. Tədqiqat Hüseynova Gülşən Ələsgər qızı tərəfindən yerinə yetiriləcəkdir. Bundan başqa Azərbaycan Tibb Universitetinin kafedra müdiri, əməkdar müəllim, professor M.O.Bunyatov tərəfindən köməklik göstəriləcək.</p>
İcra müddəti	<p style="text-align: center;">I Mərhələ 2021-ci il</p> <p>Dissertasiya mövzusu üzrə müasir elmi ədəbiyyatla tanışlıq və mövcud elmi ədəbiyyat məlumatlarının toplanması. Tədqiqat metodlarının mənimsənilməsi. Materialın analizi. Dissertasiyanın mövzusunun təsdiqi. Mövzu üzrə elmi ədəbiyyatın toplanması. Dissertasiyanın “Ədəbiyyat icmalı” və “Tədqiqatın material və metodlar” fəsilələrinin ilkin variantlarının hazırlanması.</p> <p style="text-align: center;">II Mərhələ 2022-ci il</p> <p>Tədqiqatın ilkin materiallarının toplanması yığılmış material əsasında morfoloji. Biomexaniki, riyazi analizlərin aparılması. Əldə olunmuş məlumatlar əsasında cədvəl, qrafik və diaqramların hazırlanması. Dissertasiya mövzusu üzrə məqalə və tezislərin dərc olunması. Dissertasiyanın “Ədəbiyyat icmalı” və “Tədqiqatın material və metodlar” fəsilələrinin son variantlarının hazırlanması.</p>

Alınmış dəlillərin analiz edilməsi və onların elmi ədəbiyyatdakı məlumatlarla müqayisə edilməsi. Dissertasiya işinin şəxsi tədqiqatların nəticələrinə həsr olunmuş fəsilərinin ilkin variantının hazırlanması.

III Mərhələ 2023-cü il

Dissertasiyanın “Alınmış nəticələrin müzakirəsi” fəslinin ilkin variantının hazırlanması. Yerli və xarici ölkələrdə keçirilən elmi konfranslarda tədqiqatın nəticələri barədə məruzələrin edilməsi. Dissertasiya müvzusu üzrə məqalə və tezislərin dərc olunmasının davam etdirilməsi. Əldə olunmuş nəticələrin tibbin müvafiq sahələrində tətbiq edilməsi üçün təkliflərin hazırlanması. Dissertasiyanın şəxsi tədqiqatların nəticələrinə həsr olunmuş fəsilərinin son variantlarının hazırlanması.

IV Mərhələ 2024-cü il

Dissertasiyanın “Alınmış nəticələrin müzakirəsi” və “Nəticələr” fəsiləri üzərində işlərin tamamlanması. Ədəbiyyat siyahısının son variantının hazırlanması. Həyata keçirilmiş statistik analizin dürüstlüyünün təyin edilməsi. Məhkəmə təbabəti kafedrasının iclasında və kafedralararası elmi konfranslarda dissertasiya işinin ilkin müzakirəsinin keçirilməsi. Dissertasiya barədə edilən irad və təklifləri nəzərə almaqla onun son variantının hazırlanması. Dissertasiyanın aprobasiya şurasında müzakirəsinin keçirilməsi. Dissertasiyanın son variantının açıq müdafiəyə təqdim olunması.

Ədəbiyyat

1. Жуков В. А. Судебно-медицинская оценка повреждений при различных условиях падения человека с малой высоты. Автореферат диссертации кандидата медицинских наук. Барнаул, 2007 г.
2. Зарубина С.В. Судебно-медицинская оценка повреждений, возникающих при падении на плоскости, и его биомеханические аспекты. Диссертация кандидата медицинских наук. Барнаул, 2007 г.
3. Корсаков С.А. Судебно-медицинская экспертиза повреждений головы (экспериментально-биомеханическое исследование). Автореферат диссертации кандидата медицинских наук. Москва, 1992 г.
4. Остробородов В.В. Судебно-медицинская диагностика переломов мозгового черепа при самопроизвольном падении на плоскости и при ударах твердым тупым предметом с учетом

- его морфологических свойств. Автореферат диссертации кандидата медицинских наук. Барнаул, 2005 г.
5. Сажаева О.В. Оптимизация судебно-медицинской диагностики механизмов травмы головы при падении на плоскость. Автореферат диссертации кандидата медицинских наук. Москва, 2008 г.
 6. Теньков А.А. Глинский С.В. Дифференциальная диагностика особенностей падения на плоскости по регионарной принадлежности повреждений. // Современные проблемы науки и образования. 2020, №4
 7. Шадымов А.Б. Диагностика разрушения черепа от ударов и падений. 2014.
 8. Шпехт Д.Ю., Туркевич И.Я. Повреждения, возникающие при падении на плоскость. Мат. VI Всеросс. съезда судебных медиков. — М.-Тюмень, 2005.
 9. Якунин С.А. Судебно-медицинская оценка повреждений головы при воздействии тупыми предметами Автореферат диссертации кандидата медицинских наук. Москва, 2004 г.
 10. Buhaş CL, Mihalache GC, Judea-Pusta CT, Daina LG, Muşiu G, Buhaş BA, Popa AR, Jurcă MC, Nicoară ND, Maghiar AM. The importance of the histopathological examination in establishing the diagnosis of delayed splenic rupture. Report of a case and literature review. [Rom J Morphol Embryol] 2019; Vol. 60 (1), pp. 281-286. Publisher: Editura Academiei Române Country of Publication: Romania NLM ID: 9112454
 11. Byard RW. How reliable is external examination in identifying internal injuries - Casper's sign revisited. Journal of Forensic Leg Med. 2012 Oct; 19(7):419-21. doi:10.1016/j.jflm.2012.02.002. Epub 2012 Apr 20. PMID: 22920766
 12. Kennedy B, Ibrahim JE, Bugeja L, Ranson D. Causes of death determined in medicolegal investigations in residents of nursing homes: a systematic review J Am Geriatr Soc. 2014 Aug; 62(8):1513-26. doi: 10.1111/jgs.12929. Epub 2014 Jul 15. PMID: 25040024
 13. Kopač P, Konopka T, Bolechała F, Strona M. Distribution of facial injuries in cases involving a fall on a flat surface. Arch Med Sadowej Kryminol. 2015; 65(3):125-32. doi: 10.5114/amsik.2015.58158. PMID: 27003863
 14. Mann RW, Kobayashi M, Schiller AL. Biparietal Thinning: Accidental Death by a Fall from Standing Height. Journal of Forensic Sciences 2017 Sep; 62(5):1406-1409. DOI:10.1111/1556-4029.13425 Epub 2017 Feb 7. PMID: 28168702.
 15. Rowbotham SK, Blau S, Hislop-Jambrich J, Francis V. An Anthropological Examination of the Types of Skeletal Fractures Resulting from Fatal High (>3 m) Free Falls. Journal of Forensic

Sciences 2019 Mar.; 64(2), 375-384. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13887>. Epub 2018 Aug 14. PMID: 30107638.

16. Živković V, Nikolić S. Head injuries in falls from a standing height: Do fractures of the orbital roof matter? A prospective autopsy study *Forensic Sci Med Pathol*. 2014 Dec;10(4):483-6. doi: 10.1007/s12024-014-9583-2. Epub 2014 Jul 16. PMID: 25027415

Məhkəmə təbabəti kafedrasının
baş laborantı

Hüseynova G.Ə.